

ben hozzájárul nézetedhez az Anglia közvéleményének megnyerésére fordítandó különös gond fontosságáról.

Ami a kétszeres (jegyzék s utána esetleg ultimátum) lépést szemügyre vevő combinatiódat illeti, Ő Felsége azt reményli, hogy ez iránt elhatározásodat függővé fogod tenni a hadászati követelményekről a legközelebbi bécsi megbeszélésben még nyერendő bővebb tájékoztatástól. Ő Felsége követeléseinknek kibúvót nem enged, ő garantiákat megállapító szövegezését óhajtja. Belátja ennek nehéz voltát, de bizton reményli, hogy akörül gyorsan fog létre jőnni az összes felelős tényezők egyértelműsége.

Burián

1914. VII. 12. [Tisza rájegyzése]

B

1914 júl. 16

Br. Burián István magánlevele gr. Tisza Istvánhoz egyes korábbi, még közös pénzügyminiszterként Bosznia-Hercegovinára vonatkozóan hozott intézkedései tárgyában, Szmrecsányi György képviselőházi beszéde kapcsán

Ref. Zsinati Levéltár, Tisza-iratok 23:47/65a—b
(Sajátkezű levél)*

Bécs 1914 júl. 16.

Kedves barátom,

Szmrecsányi rólam is megemlékezett tegnapi beszédében¹, és meleg köszönetemet fejezem ki azért, hogy oly nyomatékosan szíves voltál rámutatni azon állításának téves voltára, mintha én Kállay után rendszerváltozást akartam volna behozni Bosznia kormányzatában. Természetesen csak tovább fejleszteni iparkodtam a dolgokat, és semmi egyebet. Ha ott lettem volna az ülésen, utánad felszólaltam és konkrét vádjaira megadtam volna a választ azon egyszerű kijelentéssel, hogy azok elsőtől utolsóig mind hamis értesülésen alapulnak.

Itt előveszem a beszéd sorrendje szerint.

Jeftanovicsot sem Kállay, sem más valaki sohasem számúzta, én tehát nem „helyezhettem őt be” Szerajevóba, melyet ő soha el nem hagyott volt. Én őt semmiféle pozícióba be nem helyeztem. Ő gazdag ember volt mindig, és mint ilyen az üzleti világban érvényesült. Midőn megalakult a szerb autonomia, őt, mint egyik főembert, az egyházi és iskolai főtanács megválasztotta alelnökének.

Én semmiféle „hű megbízható elemet” félre nem tettem, és ha a Jeftanovics példája után Szmrecsányi azt mondja: „hogy ilyet még sokat tudna felhozni”, hát igen kár hogy nem tette, mert magam is nagyon kíváncsi lettem volna reá.

Petraki Petrovics mint cs. és k. biztos vezette a szerb egyház anyagi ügyeit, és funkciói maguktól megszűntek az nap, midőn az autonomia életbe lépett.

Teljes fogalom- és időzavar uralkodik Szmrecsányi fejtegetéseiben a kormányzat szervezetében beállott változásokról. Benkót Kállay idejébe Appel mellé adja civiladlatusnak, pedig még az én időmben soká volt Kucsera civiladlatus, és én neveztettem ki Benkót, midőn Kucsera a K.p.ü. miniszteriumba került, mint I. osztályfőnök.

A tartományfőnök (Landeschef) és a civiladlatus közti viszony megváltoztatása nem alattam történt. Ez volt Bilinski első kormánycselekedete. Persze ennek is a velejét Szmrecsányi alaposan félreértette.

Nem tudom érdemesnek tartod-e ezekre még egyszer rátérni és a nyilvánosság előtt megállapíttatni. Ha igen, akkor erre minden formában teljesen rendelkezésre állok. —

A jegyzék² ma elkészül, s elmegy Budapestre. A külügyben némi kétkedés merült ismét fel, hogy igazán jobb-e bevárni Poincaré látogatásának³ végét. Attól tartanak, hogy Szerbia jó barát-

* „Ő Felsége Személye körüli magyar kir. Miniszter” feliratú levélpapíron.

¹ L. 27. II. B) sz. alatt. — Vö. a 27. I. B) 7. sz. iratot is.

² Értsd: a Szerbiához intézendő jegyzék előzetes fogalmazványa.

³ Raymond Poincaré francia köztársasági elnök szentpétervári látogatásáról (1914. júl. 20—23.) van szó.

tok tanácsára túl sokat talál már előre engedni (pl. Gyorgyevicset⁴ már visszahívta). Azonkívül Humbert⁵ fontos nyilatkozatai a francia kamarában is erős hatást tesznek, és fognak előreláthatólag tenni a kettős szövetség háborús kedvére is. Én Berchtoldnak azt tanácsoltam, hogy mindenestre vasárnapig ne vegyen kilátásba semmi újabb javaslatot ez irányban. Az az napi helyzet szerint az értekezlet újabb megfontolás tárgyává teheti a kérdést.

Szívből üdvözöl

igaz híved

Burián István s. k.

C

1914 júl. 26

Gr. Tisza István miniszterelnök körlevele az összes főispánokhoz feladataikról a háborús viszonyok közt, különösen vegyes nemzetiségű területeken¹

Ref. Zsinati Levéltár, Tisza-iratok 9:26/214
(Gépelte fogalmazvány)

Budapest, 1914. július 26.

Kedves barátom!

A beállott háborús viszonyok hatványozott tevékenységet kívánnak mindenkitől, elsősorban azoktól, akik bizalmi közegei a kormánynak az állami élet egész mezején és hivatott vezetői, irányítói a társadalom felfogásának, hangulatának és cselekvésének is.

Első feladat, hogy a közigazgatás rendes menete fel ne akadjon. Ellenkezőleg, pontosabbnak, buzgóbbnak, minden jogos érdek iránt figyelmesebbnek kell a hivatalos szervek működésének lenni, mint bármikor máskor.

Második a nyugalomnak, rendnek fenntartása, amely egyfelől a rendőrhatalóságok és a közbiztonsági szolgálat fokozott éberségétől, másfelől a közhatalmat kezelő hatóságok nyugodt, férfias, hidegvérrel erélyes magatartásától függ, amely bizalmat ébreszt és tiszteletet parancsol.

Harmadszor, és ez mindenek felett fontos kötelességek éppen nektek főispánoknak, akiknek tudnotok kell igazán vezetni a gondjaitokra bízott vármegyét, helyes mederbe kell terelni s minden kártékony tévútra csapódástól megőrizni a vármegyei lakosság közhangulatát.

Azon pillanatok egyikét éljük át, amelyeknek eseményei hosszú évtizedek sorsára fognak maradandó befolyást gyakorolni.

A magyar nemzet jövője attól függ, miként állja ki ezt a megpróbáltatást. Tudja-e az áldozatkész cselekvésben nyilvánuló hazaszeretet mellett, amelyben bizonyára nem lesz hiány, azokat a férfias erényeket is gyakorolni, amelyek birtokában nyugodtan néz szembe háborús bonyodalmak kiszámíthatatlan esélyeivel, s ki-ki ott, ahová életviszonyai állítják megállja-e helyét?

Különösen áll ez a nem magyarajkú lakosság között kisebbségben élő magyarságra nézve. Ennek most kell megmutatnia, hogy valóban előre tolt őirse a nemzet ügyének, s hogy rendelkezik ez exponált állás sikeres betöltésének szellemi és erkölcsi kellékeivel.

⁴ Gyorgyevics Milán konstantinápolyi szerb ügyvivő az ottani lapoknak nyilatkozatokat adott, melyek szerint Ausztria-Magyarországnak a szerbiai gyülekezési jog korlátozására irányuló esetleges követelését a leghatározottabban vissza kellene utasítani, s ha a monarchia „túlfezti a hűrt”, Szerbiában „emberére talál”. E kijelentései miatt a szerb kormány az ügyvivőt július közepén állomáshelyéről visszahívta. (L. A visszahívott szerb ügyvivő. — Budapesti Hírlap 1914. júl. 17; 167. sz. 7. l.) Pár nappal később azonban Gyorgyevics nyilatkozatot tett közzé, melyben cáfolta visszahívását, és közölte, hogy két hónapi szabadságot kapott, amelynek letelte után elfoglalja új állását mint a bécsei szerb követség első titkára. (Még egy szerb cáfolat. — Uo. 1914. júl. 22; 171. sz. 7. l.)

⁵ Humbert, Charles (1866—1927) francia politikus. 1906-tól képviselő, majd szenátor, az ún. Demokratikus Unió tagja; a háború alatt a *Journal* című lapot szerkesztette.

¹ A fogalmazványban Tisza István sk. javításai; a szétküldött sokszorosított körlevél (Tisza fakszimile aláírásával) egy példányát l. uo. 7:21/389 sz. a. — A fogalmazványon Balogh Jenő rájegyzése: „Állam-iratok”. — Uo. 7:21/125 sz. a. található a fogalmazványnak még egy, előző példánya.